

Rapport insatsen Små språk i Norden för år 2019

Insatsens nummer: 101414

Utförare av insatsen: Institutet för språk och folkminnen (Isof), Sverige

Ad hoc-gruppen utsedd sommaren 2019

Genomförda aktiviteter under 2019

Rekrytering av projektledare/samordnare för insatsen skedde under sommaren 2019 och avslutades i september.

En arbetsgrupp, som samtliga arbetar vid Institutet för språk och folkminnen, bildades under september. Arbetsgruppen kommer att genomföra det praktiska arbetet i insatsen med stöd av den kompetens som finns i ad hoc-gruppen.

Arbetsgruppen påbörjade arbetet i samband med att samordnaren tillträdde den 7 oktober. Samordnaren har en halvtidstjänst.

I ett mandat från Nordiska ministerrådet har insatsens innehåll övergripande beskrivits och målsättningar för arbetet formulerats. Under hösten 2019 fokuserade arbetsgruppen på att analysera mandatet med syfte att tydliggöra delmålsättningar, målgrupper och huvudfokus för insatsen.

I ett relativt tidigt skede kunde det konstateras att eftersom mandatet var allmänt hållet så skulle det krävas att vissa delar tolkades, utvecklades och i vissa delar omformulerades för att göra det lättare för arbetsgruppen och ad hoc-gruppen att diskutera kring uppdraget. Det visade sig också vid en närmare analys av mandatet att insatsens begränsningar vad gäller tidsomfång och budget skulle kräva avgränsningar. Avgränsningarna skulle både syfta till att finna en realistisk ambitionsnivå för insatsen och en möjlighet att fokusera på de mest prioriterade frågorna. Samordnaren utarbetade med stöd av arbetsgruppen en analys med förslag på hur mandatet skulle tolkas och möjliga teman under 2020-2021.

Nedan följer kortfattat några bedömningar i den genomförda analysen.

Det finns två huvudsyften med insatsen Små språk i Norden:

- 1) Att sprida goda exempel och utbyta erfarenheter av hur olika länder och språkområden i Norden arbetat med att revitalisera och främja små språk
- 2) Ge förslag på hur vi genom utökat och förbättrat nordiskt samarbete kan främja små språk. Det kan ske genom att stärka och formalisera samarbetet mellan

nationella och regionala institutioner och organisationer och/eller genom att utveckla de nordiska institutioner och stödordningar som finns.

I detta ska insatsen bidra till (delsyften) att stärka de nationella minoritetsspråken och de små nordiska språken, utveckla det tvärsektoriella språksamarbetet, samarbeta om utmaningar, stärka nätverk och etablera strategiska partnerskap samt stärka den nationella uppföljningen av den nordiska språkdeklarationen

Målsättningarna med insatsen enligt analysen är att:

- best practice identifieras och sprids,
- fömedla ny kunskap till och mellan berörda myndigheter och institutioner,
- få fler högkvalitativa projekt inom insatsområdet att söka medel i Nordplus och Volt samt fortbilda dessa två administrationer,
- bidra till en sammanställning med de mest framgångsrika metoderna och verktygen för revitalisering, som tillsammans med goda exempel, kan utgöra ett hjälpmedel för regional och lokal nivå i de nordiska länderna, samt
- bidra till nätverksbyggande.

I enlighet med mandatet för insatsen genomfördes därefter en uppstartskonferens. Konferensen hölls 18-19 november i Malmö, Sverige. Fokus på uppstartskonferensen var att tillsammans med ad hoc-gruppen utifrån den utförda analysen av mandatet definiera målsättningarna med insatsen och bestämma teman för det fortsatta arbetet.

Ad hoc-gruppen ställde sig bakom arbetsgruppens analys av mandatet och därmed är det den som huvudsakligen kommer att ligga till grund för det fortsatta arbetet inom insatsen.

Uppstartsmötet kom också att handla om vilka intressesfärer de olika nordiska länderna och områdena har och efter diskussioner enades ad hoc-gruppen om följande teman för insatsperioden: Kulturens kraft, Teknologi och sociala medier kopplat till språk, Metoder och verktyg för att stärka små språk samt Nätverk och samarbeten.

Avsikten är att fokusera kring dessa teman under de konferenser, seminarier och ad hoc-möten som kommer att genomföras 2020-2021. Även praktiska frågor som mötesformer, ordförandeskap vid möten och platser för kommande konferenser avhandlades. (se vidare i bilaga)

Reflexioner efter 2019

Besked om utnämning av ad hoc-gruppen från NMR dröjde en bra bit in på 2019 vilket i sin tur ledde till att rekryteringen av samordnare och arbetsgrupp försköts till den senare delen av året. Det innebär att arbetet i insatsen kom i gång först under hösten 2019. I det fall det hade varit möjligt skulle en tidigare tillsättning av ad hoc-grupper lett till fler aktiviteter redan under innevarande år. Det kan

möjligen vara en erfarenhet att ta med sig vid beslut om liknande insatser framöver.

Efter Isofs första möte med ad hoc-gruppen går det att konstatera att den relativt öppna formuleringen av insatsens innehåll och mandat har lett till en hel del frågor hos de nordiska länderna och deras ledamöter i ad hoc-gruppen. Formuleringarna i mandatet lämnar möjligheten för tolkningar som i vissa fall gjort det svårt att se för enskilda länder hur de är berörda av insatsens innehåll och frågor om hur dessa länder ska kunna bidra i insatsens genomförande.

Vid uppstartsmötet kom en hel del av diskussionerna att cirkulera kring dessa frågor där vissa gemensamma nämnare mellan ländernas erfarenheter och intresseområden kunde ringas in. Bland annat så fanns ett gemensamt intresse av att belysa utbildningsområdet, framförallt läromedelsförsörjning och andra olika typer av interaktiva språkinlärningsverktyg så som appar och spel och liknande som kan långa barn och unga till språkinläring i vardagen. Språkteknologi togs också upp av flera ledamöter med ett konstaterande om att området för flera av de små språken är eftersatt och har begränsade resurser. Med språkteknologi ska förstås utveckling av datorprogram för att analysera, förstå eller generera mänskligt språk med målet att förenkla och förbättra kommunikationen mellan människor och mellan människor och datorer. I diskussionerna kom begreppet dock att breddas och även innefatta olika typer av hjälpmedel för att förmedla, lära sig och förstå språk bl.a. med koppling till kultur, vilket snarare kan betecknas som ”språk i teknologi”. Även vikten av en acceptans hos majoritetsbefolkningen för de små språkens situation och att unga och barn togs upp som en central och gemensam fråga när det handlar om språkrevitalisering och att stärka små språk.

Avsikten är att ta med den kunskapen vidare in i utformandet av insatser under projektiden. Emellertid är Isofs bedömning att mandatets öppna formuleringar har gjort det nödvändigt med de tolkningar av mandatet som ad hoc-gruppen nu enats om. En tydligare bild av vad som ska uppnås under insatsperioden gör det lättare för de olika länderna att se var de har intresseområden och i vilka insatser de vill engagera sig särskilt. Det är därför troligt att engagemanget från de olika länderna kommer att variera beroende på teman och lokalisering av arrangemang. Av samma skäl kan det också komma att krävas ett mer uppsökande och förankrande arbete från Isofs sida för att planera och genomföra vissa av de engagemang som myndigheten avser att genomföra under insatsperioden. Ytterligare en aspekt att ta med i det fortsatta arbetet med insatsen är att synen på ”små språk” i Norden skiftar mellan olika länder och beror på vilket förhållningssätt som antas. Exempelvis är isländskan ett litet språk i förhållande till flera andra nordiska språk medan det är statsbärande och har relativt goda resurser för att kunna arbeta språkstärkande. I Finland är svenskan ett litet och hotat språk medan det är majoritetsspråk i Sverige. Det finns således flera aspekter och synsätt på benämningen små språk som är viktiga att förhålla sig till och inkludera i arbetet med insatsen.

I fråga om de mer praktiska frågorna som beslutades under uppstartsmötet så bestämdes bl.a. att ad-hoc gruppen kommer att mötas ungefär en gång i halvåret. Företrädesvis i ländernas huvudstäder för att minimera kostnader och maximera

mötestid. Under 2020 planeras därutöver 2-3 workshop/konferenser. På förslag är att dessa förläggs i Reykjavik, Oslo och på lämplig plats i Finland. Detta kan dock komma att förändras eftersom en plan är att förlägga engagemang/konferenser i anslutning till andra evenemang med teman som är närliggande och samarbete med lokala aktörer är centralt för genomförande av konferenserna.

Bilaga: Minnesanteckningar från uppstartskonferensen 17-18/11 2019

Bilaga

Minnesanteckningar uppstartskonferens för insatsen Små språk i Norden, Malmö 18-19 november 2019

(utskickad 2019-12-09)

Deltagare

Ad hoc-grupp

- Daniel Ims, Norge
- Harriet Kowalski, Sverige
- Judithe Denbæk, Grönland (tillfällig ersättare)
- Niklas Stenbäck, Åland
- Ólafur Grétar Kristjánsson, Island
- Sigve Gramstad, Norge
- Sólva Jonsdottir, Färöarna
- Susanna Rajala, Finland

Institutet för språk och folkminnen (Isof)

- Martin Sundin, generaldirektör
- Ann Heimer, avdelningschef
- Anna Gezelius, samordnare nationella minoriteter
- Karin Kvarfordt Niia, samordnare för insatsen Små språk i Norden
- Sara Steinholtz Sparby, informatör/kommunikatör
- Signe Westin, senior rådgivare

Måndag 18/11

Martin Sundin hälsar välkommen och går igenom övergripande syfte med insatsen Små språk i Norden som Isof är värmyndighet för. Insatsen är på många sätt en fortsättning på konferensen Håll språken levande som Isof ordnade 2018. Insatsen ska fokusera på kultur och utbildning.

Ledamöterna i ad hoc-gruppen presenterar sig och ger en bild av situationen i de olika länderna och vad de förväntar sig av insatsen:

Daniel Ims, Norge, Språkrådet

Lyfter fram utmaningar för minoritetsspråken i Norge och norskt teckenspråk. Tycker att det är viktigt att inom insatsen lyfta fram olika tilltag/exempel som fungerar bra. Fokusera mer på praktiska verktyg än policy.

Susanna Rajala, Finland

Utbildningsstyrelsen i Helsingfors. Kan jämföras med svenska Skolverket. Lyfter frågor som rör finsk romani, finskt teckenspråk, samiska språk. Vill diskutera revitaliseringsfrågor. Har bra kunskaper om läromedel.

Harriet Kowalski, Sverige

Språkrådet. Berättar om de svenska minoritetsspråken finska, romska, jiddisch, meänkieli, samiska. Samt det svenska teckenspråket.

Vill belysa i gruppen: Revitalisering, här använder vi oss av olika begrepp. Språkbad t ex, vad innebär det i olika sammanhang? Hitta samarbeten över landsgränser.

Niklas Stenbäck, Åland

Utbildning- och kulturavdelning, Ålands landskapsregering.

Lyfter möjligheten att följa svenskans utveckling i Finland. Alla nordiska språk är små i olika sammanhang. Finskan är ett litet språk på Åland. Svenska litet språk i Finland. Vi behöver en ökad förståelse och en ökad kommunikation. Utbyte av finsktalande till Åland och vice versa är ett exempel. Kontakterna med övriga nordiska länder och självstyrande områden viktigt för Åland.

Judithe Denbaek, Grönland

Ersättare för ordinarie ledamöter, arbetar med ett språkteknologiskt projekt kring maskinöversättning. Språkrevitaliseringen startar hos barn och unga. Viktigt att ha med det perspektivet. Vi behöver utveckla tekniska verktyg för språkrevitalisering

Sigve Gramstadt, Norge

Pensionist, fhv. (1998-2006) leder av Europarådets expertkomité for Den europeiske minoritetsspråkpakten. Lyfter att det är ett väldigt brett mandat. Viktigt att ta politik för sig och konkreta exempel/verktyg för sig. Vill lyfta goda erfarenheter.

Ólafur Grétar Kristjánsson, Island

Utbildnings-, forsknings- och kulturministeriet. Ställer frågan om isländska är ett litet språk? Finns utmaningar kring hur isländskan ska klara sig? Ska vi ställa språkkrav på invandrare? Eller räcker det med att erbjuda undervisning i språket? Det finns ett konkret hot från engelska. Tidigare har inte isländskan varit så påverkad av internationalisering. Internationella ord översätts till isländska istället, men nu börjar det förändras.

Sólva Jonsdottir, Färöarna

Undervisningsministeriet. Liknande situation som den för isländskan, många inflyttande som har annat språk. En hel del kommunikation sker på engelska. De utmaningar som färöiskan har liknar de utmaningar som minoritetsspråken har i andra länder. Vill ta upp och dela erfarenheter gällande teckenspråk. Finns inga verktyg i dagsläget. Ungdomarna är inte bra på danska. Engelska tar över.

Föreläsning: Den europeiske pakten för region- och minoritetsspråk
Sigve Gramstad, ledamot i ad hoc-gruppen och tidigare ledare av Europarådets expertkomité for Den europeiske minoritetsspråkpakten, ger en bild av Europarådets arbete med att skydda och stärka minoritetsspråk. Han berättar kort om hur pakten/stadgan blev till och ger exempel på hur den praktiseras. Presentation i bilaga 1.

Ad hoc-gruppens roll, mötesformer mm

Följande enades ad hoc-gruppens ledamöter och Isof om:

Institutet för språk och folkminnen (Isof) driver arbetet, är produktionsansvarig och kommer med dagordningar inför möten. Ingen särskild ordförande behövs vid ad hoc-gruppens möten. Ledamöterna i ad hoc-gruppen bidrar med kunskap, öppna dörrar, bidrar med kontakter, nätverk. Ad hoc-gruppen är rådgivande och stödjande till arbetsgruppen vid Isof.

Isof kan ta fram förslag på aktiviteter, goda exempel, texter med mera som ad hoc-gruppen får ha synpunkter på. Isof skickar ut minnesanteckningar efter varje möte till alla ledamöter, även de som inte deltog i mötet. Alla ledamöter kan tillfoga korta kommentarer.

Föreläsning: Håll språken levande!

Anna Gezelius, Isof, berättar om den workshop som hölls i september 2018 då Sverige hade ordförandeskapet i Nordiska ministerrådet. En workshop om kulturens betydelse för Nordens språkliga mångfald. Bilaga 2.

Dagen avslutas med diskussion

Diskussionen kom främst att handla om vilka frågor ledamöterna och Isof skulle vilja ha svar på och att insatsen kan vara en del i det arbetet. Vad ger framgång, vad fungerar/fungerar inte? Kan vi komma så långt att vi kan identifiera olika framgångsfaktorer?

Även en diskussion om Små språk fördes.

- Språk påverkas av migrationsströmmar och att olika processer är pågående i länderna, både lagstiftningsmässigt och hur man i praktiken hanterar språksituationen.
- Utbildningssystemen – grundutbildning och högre utbildning. Utmaning att rekrytera modersmåls lärare. En gemensam problematik i de nordiska länderna.
- Barn och unga – en viktig målgrupp som vi inom uppdraget bör uppmärksamma särskilt.
- Attityder i samhället – från majoritetens sida jämt mot minoriteter/små språk.
- Även teckenspråkens situation berördes kortfattat.

Diskussion om möjliga teman för insatsen Små språk i Norden

Hur ska vi prioritera i insatsen?

Konstaterande att barn och unga är en målgrupp som särskilt bör uppmärksammas.

Insatsen ska fokusera på kultur och utbildning. Språkteknologi för små språk, det behövs verktyg. Läromedel är också av betydelse och ett problem för flera små språk. Det är viktigt att använda språken i den teknologin som redan finns.

Frågan ställdes hur vi i gruppen ska se på teckenspråken i de olika länderna. Förslag att kontakta det nordiska nätverket för teckenspråken och be dem komma med anbefallningar?

Möjliga teman för insatsen

Utifrån diskussionerna i ad hoc-gruppen och mandatet för insatsen Små språk i Norden presenterar Isof förslag på fyra teman som insatsen skulle kunna fokusera på under insatsperioden. Teman syftar till att fokusera arbetet till de områden som är mest centrala.

Utbildning och kultur med särskild fokus på barn och unga – och deras betydelse för små språk - går som röda trådar genom dessa teman.

Tema: Kulturens kraft

Ex. kulturen som hjälp vid andraspråksinläring, kulturen som hjälp att öka förståelsen och kunskapen om små språk, kultur som verktyg för revitalisering, hur kan kultur bidra/skapa förutsättningar för att stärka små språk och språkrevitalisering, kultur som förutsättning för språket

Tema: Teknologi och sociala medier kopplat till språk

Ex. Språkteknologi anpassad för språkbrukarnas behov, språk i teknologi (goda exempel på att anpassa/skapa appar, spel på språket för barn och unga, kultur i teknologi)

Tema: Metoder och verktyg för att stärka små språk

Ex. läromedel i språk och på språk, kontakt med Nordplus och Volt, benchmarking, erfarenhetsutbyte, identifiering av verktyg/insatser som ger resultat, framgångsfaktorer rekommendationer till aktörer om vilka metoder/verktyg som fungerar för språkinläring

Tema: Nätverk och samarbeten

Ex. vad finns och vad behöver etableras och/eller stärkas, möjlighet att belysa förebilder och framgångsfaktorer.

Isof konstaterar att resurserna för insatsen är begränsade och att följande medel har avsatts från Nordiska ministerrådet:

2019	850 000 Danska kronor
2020	1 200 000 Danska kronor

Medlen ska täcka Isofs administrativa kostnader, lön för personal, möten, konferenser etc. Möjligheten till att få ytterligare medel 2021 ska undersökas närmare*, då Nordiska ministerrådet inte har någon fastlagd budget för 2021.

*Efter en fråga om förtydligande till Bodil Aurstad vid NMR kansli efter uppstartskonferensen framgick att de medel som insatsen beviljats ska räcka även för 2021.

Från ad hoc-gruppens ledamöter framfördes följande förslag med koppling till teman:

- Knyta insatsen till hållbarhetsarbete som pågår i Norden. Passar väl in i ramen och kan kopplas till Europarådets portalparagrafer.
- Lägga fram ett förslag på en rapport på slutkonferensen, chans att tycka till för representanter för de små olika språken.
- Knyta arbetet i insatsen till portalparagraf i Europarådets språkstadga – den kan utgöra ett avstamp i arbetet och motivera varför insatsen görs.
- Slutkonferens skulle kunna ske i samband med Nordiska rådets möte 2021.
- En målsättning för slutkonferensen/slutrapporten skulle kunna vara att lägga fram ett förslag om gemensamt fortsatt arbete.

Vägen framåt

Ad hoc-gruppens ledamöter konstaterar att Isof får förtroende att fortsätta jobba utifrån föreslagna teman. Gruppen tycker att ad hoc-gruppen håller framtida möten i huvudstäderna som Köpenhamn, Stockholm, Helsingfors, Oslo. Förslaget är att vi har ett tema för varje möte och gärna även bjuder in någon extern utifrån det temat. För

Ad hoc-gruppen får i uppgift att undersöka vilka konferenser som sker i respektive land 2020 och som vi skulle kunna ha möten i samband med. Därefter föreslår Isof datum.

Dagordning till nästa möte

Ad hoc-gruppen vill ha ungefär en sådan dagordning som till uppstartskonferensen. Vore värdefullt med läromedelsdiskussion och att belysa teknologi och sociala medier kopplat till språk vid kommande tillfällen.

Sammanfattning av vägen framåt

Syftet med uppstartskonferensen var att ringa in formen och inriktningen för vårt arbete. Isof har fått mandat från ad hoc-gruppen att ta fram dagordning för kommande möten. Gruppen ska ses ungefär en gång per halvår. Ad hoc-gruppens ledamöter och Isof håller kontakten och kommunicerar per mejl och telefon mellan mötena. Isof förväntar sig att ledamöterna i ad hoc-gruppen är kunskapskällor inom sina respektive sakområden och länder/områden.

Ad hoc-gruppens ledamöter tycker att det är bra att ett land kan skicka en ersättare för en ersättare. Det är att föredra att landet/området är representerat än att ingen företrädare finns på plats. Isof fick i uppdrag att dubbelkolla* det med Nordiska ministerrådet.

*Efter avstämning med NMR efter uppstartsmötet så är budskapet att det är okey att skicka en ersättare för en ersättare men att vi kan be att en ny ledamot utses om ersättaren ska delta på mer permanent basis.